

Betreft: Uitgangspuntennotitie Erfgoed Ridderkerk (agendapunt 8, Commissie Samen Wonen, 9 juni 2011)

Ridderkerk, 7 juni 2011

Geachte leden van de Commissie Samen Wonen,

Bewoners in het Centrum – waaronder monumenteigenaren en de Hervormde Gemeente Singelkerk – hebben uitgebreid kennis genomen van de voorliggende Uitgangspuntennotitie Erfgoed, en hechten er belang aan de leden van de Commissie Samen Wonen de volgende punten voor te leggen:

1. De gemeente koestert haar gemeentelijke monumentenlijst, in haar eigen woorden “te allen tijde”. De Centrubewoners stemmen van harte in met deze in het coalitieakkoord uitgesproken ambitie om cultuurhistorisch erfgoed in de gemeente te behouden.
2. Echter, bewoners menen dat de (concept) Uitgangspuntennotitie Erfgoed die nu voorligt alleen financiële uitgangspunten voor erfgoedbeleid aanreikt. Inhoudelijke, richtinggevende uitgangspunten worden node gemist. Dit is een zeer smalle insteek voor beleid. Bewoners staan en bredere insteek voor.
3. Onduidelijk is hoe de afweging tussen inhoudelijke en financiële uitgangspunten is gemaakt.
4. De bewandelde procedure heeft nog geen ruimte geboden voor betekenisvolle participatie van de momenteigenaren en de bewoners van het centrum. Dit is in eerdere instantie wel toegezegd.
5. Deze notitie licht een aantal gemiste kansen en omissies toe, teneinde te illustreren waar een uitgangspuntennotitie met een bredere insteek toe kan leiden.
6. Bewoners en monumenteigenaren stellen voor dat vaststelling van voorliggende Uitgangspuntennotitie Erfgoedbeleid wordt uitgesteld totdat over deze bredere insteek is nagedacht.

Achtergrond

Bewoners van het historisch hart van Ridderkerk volgen sinds januari 2011 met belangstelling de ontwikkelingen rondom het beleidsdossier Erfgoed. Dit dossier is ook herhaaldelijk punt van aandacht in de agenda van het wijkoverleg Centrum.

Leden van het wijkoverleg Centrum en de werkgroep CentrumVisie hebben daartoe eerder via een ingezonden brief (raadsvergadering van 24 februari 2011) en correspondentie met de ‘participatie-ambtenaar’ aangedrongen op een hogere graad van participatie dan initieel – en geheel ongemotiveerd – was toegekend op dit dossier. Deze hogere graad van participatie is namens de wethouder ook toegezegd. Tevens heeft de raad op 24 februari ingestemd met een

amendement van gemeenteraadslid Van Gink, welke is ingediend n.a.v. een gesprek met de Centrubewoners over een meer geïntegreerde visie op de centrumontwikkeling. De strekking van dit amendement is dat het College in overleg treedt met mommenteigenaren over de gevolgen van het door de gemeente gekozen ambitieniveau ten aanzien van het gemeentelijke Erfgoed.

In aanpalende gesprekken met de burgemeester en de raadsfracties is door de bewoners gesuggereerd dat voor beide zijden veel winst valt te behalen in het participatietraject door niet vanuit deeldossiers, maar vanuit integraliteit te denken en te handelen. Bewoners zien hier een wederzijds belang voor gemeente en burgers: slimmer beleid, gedragen beleid, een verbeterde verstandhouding en een toename van het vertrouwen tussen burgers en beleidsmakers en bestuurders.

Bewoners hebben al meerdere keren aangegeven dat zij bereid zijn veel energie te steken in *vooraf* meedenken in het beleid. Zij willen hun expertise en creativiteit inzetten om met de gemeente na te denken over effectieve mogelijkheden, door breder te kijken naar bijvoorbeeld Erfgoedbeleid (binnen bestaande beschikbare middelen bij de gemeente en andere actoren).

Zoals in de CentrumVisie al is gesteld, betekent 'breder' hier nadrukkelijk dat ook aanpalende beleidsdomeinen worden meegenomen in het erfgoed dossier, zodat eventuele inconsistenties tussen verschillende beleidsdomeinen – maar ook knelpunten en uitruilrelaties – geïdentificeerd en expliciet gemaakt kunnen worden. Problemen kunnen dan vanuit samenhang op een hoger niveau opgelost worden, wat vaak kostenefficiëntere en meer effectieve oplossingen oplevert.

In de CentrumVisie zijn hierover bij het onderdeel 'versterken historische kern' een aantal principes opgenomen, welke zonder al te veel aanpassingen in de uitgangspunten van de erfgoednotitie kunnen worden meegenomen.

Inhoudelijk

De uitgangspuntennotitie Erfgoed is vooral een tactisch document, waarin uitgelegd wordt waarom voor een bepaald scenario (Variant 2, behouden zonder extra investering) gekozen wordt. Aanleiding en onderliggende drijfveer voor deze notitie zijn wijzigingen in de nationale wet- en regelgeving m.b.t. archeologie en monumentenbeleid en de noodzaak tot bezuinigen.

Voor de bewoners is het behoud van Erfgoed niet alleen een zaak van:

- het opstellen van beleid aan de hand van een gemeentelijke archeologische verwachtingskaart;
- het in standhouden van een gemeentelijke monumentenlijst;
- het opstellen van een Erfgoedverordening;
- het mandateren van monumentenplanadvisering aan Stichting DSL.

Bewoners vinden dat deze tactische beleidspunten weliswaar noodzakelijk zijn, maar op zichzelf staand volstrekt onvoldoende.

Erfgoedbeleid gaat voor een belangrijk deel om het sfeerbepalende aanzicht van een stad als Ridderkerk, en daarmee om de sociale-, culturele- en economische aantrekkingskracht van een stad (toerisme, vestigingsplaats van detailhandel en horeca, werkgelegenheidscreatie, etc). Erfgoed is een zogenaamd 'common good' of publiek goed: we hebben er allemaal belang bij. Het deugdelijk onderhouden van de beeldbepalende monumenten (en de dijkomgeving daarom heen) heeft positieve externaliteiten (uitstralingseffecten en spin-offs) voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Ridderkerk (Zie ook de onderkenning van het belang

van het historisch hart van Ridderkerk in de Structuurvisie). Het onvoldoende onderhouden van het erfgoed daarentegen, kan substantiële negatieve effecten hebben op de aantrekkingskracht van Ridderkerk op meerdere terreinen, en daarmee dus ook op economische positie. Tactische beslissingen over de invulling van het Erfgoedbeleid hebben daardoor implicaties op strategisch niveau.

Ten tweede gaat het in de betreffende notitie om Uitgangspunten voor het Erfgoedbeleid. Uitgangspunten lezen de bewoners als: essentiële kaders waarop de rest van het beleid en de uitvoering ervan, gebaseerd zal worden. Deze kaders worden niet aangebracht, noch wordt aangegeven hoe zij – eenmaal opgesteld – uitgewerkt zullen worden.

Daarmee voldoet de notitie volgens de bewoners niet of onvoldoende aan haar eigen doelstelling op ten minste vier dimensies: (1) visie (2) zorgplicht, (3) financiering en (4) procedures.

1. Visie

In de notitie wordt gerefereerd aan de taken van de gemeente die voortvloeien uit de Monumentenwet. Het betreft hier ‘wettelijke taken’ en ‘minder expliciet omschreven taken en verantwoordelijkheden’. Hier wordt ingestoken op het tactische/operationele niveau van beleid. Echter, wat ontbreekt in hoofdstuk 3 (Monumentenbeleid) is een duidelijke visie van de gemeente op wat zij wil met het historisch hart van Ridderkerk en haar monumenten. Bij het formuleren van uitgangspunten, lijkt het de bewoners dat die gebaseerd moeten zijn en verwijzen naar een vastgestelde visie.

Uitgangspunten die bijvoorbeeld in de Structuurvisie genoemd worden zijn onder meer:

- “Ridderkerk kiest voor kwaliteit, kiest voor een aantrekkelijke, duurzame, leefbare en veilige leefomgeving”;
- “Ook het centrum kent prachtige cultuurhistorisch waardevolle plekjes. De Singelkerk en de Ringdijk zijn hier mooie voorbeelden van, wederom op verscholen plekken. Een centrale opgave voor Ridderkerk de komende 20 jaar is om de kwaliteiten beter zichtbaar te maken, nieuwe kwaliteiten toe te voegen, na te denken over de identiteit”;
- “In 2020 is het oostelijke deel van het centrum (Singelkerk, Ringdijk en Havenstraat) kleinschalig en cultuurhistorisch”;
- “De vrijetijdseconomie is de grootste economische groeiemarkt van Nederland. Vooral in het aantrekkelijke buitengebied van Ridderkerk liggen kansen om dit economisch uit te buiten: kleinschalige en hoogwaardige horecavoorzieningen langs de dijken”.

Hoe – onder meer - bovenstaande punten uit de Structuurvisie zich verhouden met (i) een visie op erfgoedbeleid en (ii) de voorliggende uitgangspunten notitie Erfgoed, wordt nergens vermeld, noch gemotiveerd.

Hierdoor ontstaat een aanzienlijk ‘gat’: er wordt wél gesproken over operationalisering van beleid vanuit een formalistische benadering, ingestoken vanuit overwegend budgettaire beperkingen, maar een duidelijke visie waartoe dit beleid zou moeten leiden, ontbreekt vooralsnog. De bewoners denken dat wanneer de gemeente niet expliciet en proactief probeert dit gat op te vullen, er de-facto geen erfgoedbeleid geformuleerd kan worden. De uitgangspunten hebben dan geen functie, anders dan te voorkomen dat de bewoners beroep doen op gelden – die er niet zijn.

2. Zorgplicht

Volgens de notitie heeft de gemeente ‘de zorgplicht’ om haar monumenten in stand te houden. Echter, op 1 februari 2005 is de ‘Subsidieverordening onderhoud gemeentelijke monumenten 2001’ ingetrokken om bezuinigingen te kunnen realiseren. Ook in de voorliggende conceptnotitie wordt voorgesteld om beleidsvariant 2 te kiezen, dat wil zeggen: “behoud van de huidige situatie, zonder verdere financiële investeringen”. Deze keuze impliceert dat de gemeente het onderhoud en behoud van haar monumenten niet in financiële zin zal ondersteunen.

Eigenaren van gemeentelijke monumenten wordt derhalve gevraagd zélf in het onderhoud en behoud van het monument te (blijven) voorzien, en daarmee een grote (wellicht de belangrijkste) bijdrage te blijven leveren aan de positieve externaliteiten die de instandhouding van de monumenten voor alle Ridderkerkers oplevert.

Het voor het Erfgoedbeleid essentiële concept ‘zorgplicht’ voor de gemeente wordt in de notitie niet nader omschreven of ingevuld. Hierdoor heeft deze zorgplicht in de ogen van bewoners momenteel onvoldoende zeggingskracht en kan het concept niet gebruikt worden voor nadere invulling van rollen, taken, verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden.

Dat de gemeente haar zorgplicht waarschijnlijk niet in financiële zin (via subsidies) kan invullen, is voor de bewoners weliswaar vervelend, maar niet geheel onbegrijpelijk, gegeven de financiële problemen van dit moment. Maar dat laat onverlet dat er nog tal van andere mogelijkheden zijn waarmee de gemeente haar zorgplicht verder in kan vullen:

- ❖ ***Het voorkómen van incoherentie van beleid:*** Monumenteigenaren in het historisch hart van Ridderkerk geven aan naast trillingshinder ook trillingsschade te ondervinden, welke zichtbaar wordt in de vorm van muurscheuren, binnens- en buitenshuis. De trillingen worden onder meer veroorzaakt door frequent zwaar vrachtverkeer door de St. Jorisstraat; zwaar vrachtverkeer op de dijken (laad- en loswagens op de kruising Ringdijk, Havenstraat, Westmolendijk en St. Jorisstraat) en drempels en oneffenheden in het wegdek (in combinatie met zwaar vrachtverkeer). Wanneer de trillingsbron niet wordt weggenomen, worden monumenteigenaren op hoge onderhoudskosten gejaagd, welke telkens zullen terugkomen. Het huidige beleid ten aanzien van de verkeersstromen in het historisch centrum, alsmede het niet handhaven van bestaande maatregelen, staat daarmee haaks op het behoud van monumenten, en lijkt daarmee ook haaks op de zorgplicht van de gemeente te staan. Volgens bewoners zou de zorgplicht van de gemeente op dit punt ten minste het volgende moeten omvatten:

- De openbare ruimte voldoet aan (met elkaar) vastgestelde eisen voor een historische kern. Aanpalende beleidsterreinen mogen niet conflicteren met het behoud van de monumenten.
- Consistente handhaving van de ‘bestemmingsverkeer’ maatregel, zodat zwaar vrachtverkeer zonder bestemming sterk ontmoedigd wordt om door de Jorisstraat te rijden;
- Uitvoeren van trillingsonderzoek en trillingsmetingen in de historische kern (in het bijzonder de St. Jorisstraat, Westmolendijk, Molensteeg, Benedenrijweg, Ringdijk, Kerksingel) conform de richtlijnen SBR-richtlijnen A en B;
- Verbodsborden voor zwaar vrachtverkeer op de dijken. Zowel de monumenten als de dijken ondervinden schade door frequente trilling, en bestrating bezwijkt op den duur onder het gewicht van de vrachtwagens;

- Bij het vaststellen van beleid m.b.t. verkeersstromen wordt rekening gehouden met de ondergrond en fundering (de meeste historische panden zijn niet onderheid) en de invloed van trillingen op die gebouwen (Zie SBR-richtlijnen A en B). Beleid dat daar nog geen rekening mee houdt, wordt opnieuw onder de loep genomen en herzien.
 - Consistentie in uitvoeringsbeleid van bijvoorbeeld bestrating en belichting (nu is het mogelijk dat op dezelfde historisch plek drie typen bestrating is gebruikt).
 - Visie op de ambitie van de gemeente ten aanzien van beeldbepalende panden en wijken: welke aanvliegroutes zijn van belang voor het externe imago van de gemeente en welke beleidsgebieden dienen daarbij goed op elkaar afgestemd te worden. Het is opvallend dat de Erfgoednotitie niet afgestemd is met andere beleidsterreinen als verkeerscirculatie, horecabeleid en dergelijke.
- ❖ ***Inzicht in de grondlagen*** die bij veranderingen (grondwaterpeil, droogte, veel vocht, zwaar verkeer, etc.) invloed kunnen hebben op de historische panden in de omgeving. Als voorbeeld werd genoemd dat de kerktoren van de kerk aan de Kerk singel bij de aanleg van de drie parkeergarages zo'n 63 mm verzakt is. De kerkvloer is 32 mm gezakt.
- ❖ ***Inzicht is in de invloed van werkzaamheden op grondwaterpeil*** onder (historische) woningen, zoals bijvoorbeeld de werkzaamheden aan de Kerkweg.

Dus de bewoners vragen om goed te kijken in hoeverre ander beleid of uitvoering daarvan in conflict kan zijn met een (bredere) zorgplicht van de gemeente voor monumenten.

3. Budgetaire restricties:

Het valt de bewoners op dat het voorgestelde monumentenbeleid vrijwel geheel en alleen gemotiveerd wordt vanuit financiële en budgettaire argumenten. Bewoners vragen zich af of hier niet sprake is van dominant 'korte termijn' denken (immers, een aantrekkelijke historische kern levert ook maatschappelijke en economische baten op). Vragen die rijzen zijn:

- Wat is de relatie tussen maatschappelijke kosten – op korte en langere termijn – en maatschappelijke baten van een monumentenbeleid met een hoger ambitieniveau dan nu wordt voorgesteld?
- Kan er slimmer geïnvesteerd worden? Omringende gemeenten – Barendrecht en Dordrecht – hebben wél geïnvesteerd (financieel en met andere middelen) in het behoud van hun monumenten, en zijn daarmee aantrekkelijke steden geworden om uitstapjes naar te ondernemen en fietstochten langs te organiseren. Fietst men Ridderkerk straks voorbij? Of is het opportuun om in samenhang met omliggende steden te investeren en zijn daar synergiën uit te halen?
- Is er nagedacht over alternatieve maatregelen waarmee monumenteigenaren tegemoet kunnen worden gekomen in hun onderhoudslasten? De gemeentelijke monumentenstatus van een pand levert momenteel alleen maar barrières op. Zou de gemeente bijvoorbeeld via de WOZ-waarde van een monument (lager vaststellen) kunnen meedelen in de zorgplicht? Of een andere mogelijkheid: kan de gemeente in de vorm van 'mankracht' bijdragen aan het onderhoud van monumentale panden, dan wel aan omgevingsfactoren die het historisch karakter van het Centrum bepalen?

Kortom: bewoners denken dat de doelmatigheid en effectiviteit van het erfgoedbeleid en aanpalend beleid via interactief beleid (sámen nadenken over belangen, investeringen, kosten en opbrengsten) verhoogd kan worden: creatievere oplossingen, gedragen oplossen, en een gunstigere verhouding tussen (maatschappelijke) kosten en opbrengsten.

4. Procedures

In de CentrumVisie van de bewoners is er op aangedongen dat de monumentencommissie weer actief gemaakt wordt. In de uitgangspuntennotitie wordt voorgesteld de oude commissie – die niet meer actief is – te ontbinden en zich aan te sluiten bij de centrale Dorp, Stad en Land monumentencommissie Zuid-Holland. Hiermee neemt de gemeente twee belangrijke stappen: (1) men neemt de criteria over van de DSL – zonder dat een discussie heeft plaatsgevonden of deze criteria conform de eigen gewenste criteria zijn – en (2) de afstand tussen de burgers en de monumentencommissie wordt groter. Gegeven bovenstaande punten denken de bewoners dat het wellicht in deze fase van de beleidsvorming van eminent belang is een goed functionerende monumentencommissie te hebben die ook actief kan meedenken met de gemeente en haar bewoners. In het document wordt de commissie eigenlijk uitsluitend als een administratieve eenheid gezien die geld kost.

Tenslotte

De Uitgangspuntennotitie Erfgoed is nadrukkelijk bedoeld als ‘eerste stap’ om te komen tot een gemeentelijk erfgoedbeleid. Echter, de naamgeving suggereert dat deze notitie de meest belangrijke is, namelijk kaderbepalend voor vervolgstappen. Gegeven de hierboven aangestipte omissies en gemiste kansen, is de voorliggende notitie niet de gewenste uitgangspuntennotitie waar de gemeente beleid op zou kunnen formuleren.

De huidige conceptnotitie Uitgangspunten Erfgoedbeleid gaat niet in op de spanningsvelden die bestaan tussen: (i) Korte termijn en lange termijn denken; (ii) Kosten en opbrengsten; (iii) In samenhang of in isolement investeren; (iv) de verdeling van zorgplicht tussen gemeente, eigenaar/burger en andere belanghebbenden bij dit publieke goed.

De dominante insteek lijkt een budgettaire en formalistische, niet een gezamenlijk verantwoordelijkheidsgevoel. Geld alleen is niet wat monumentenzorg maakt; het zijn met name de mensen (ambtenaren, bewoners en ondernemers) die met passie, hart en hoofd zorgen voor het behoud van het historisch hart van Ridderkerk. Goed erfgoedbeleid kan zoveel positieve externaliteiten opleveren voor Ridderkerk; het vergt echter wel visie, creativiteit en samenwerking.

Namens de bewonersgroep CentrumVisie,

Rob van Tulder

Eveline van Mil (tevens lid Wijkoverleg Centrum)

Kitty Schieck

Wout de Ridder (tevens voorzitter Wijkoverleg Centrum)